PHILOLOGICAL SCIENCES

Alberta Danielova Sabeva
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine
ORCID iD: 0009-0007-8351-2843
Academic Supervisor: **Olena Tykhonenko**
State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine

VETERINARY TERMINOLOGY IN THE UKRAINIAN LANGUAGE: FORMATION, DEVELOPMENT AND CONTEMPORARY FEATURES

Abstract. This paper examines the principal stages in the development of Ukrainian veterinary terminology, with particular attention to the role of scientific institutions, specialised lexicography, and sociohistorical factors in shaping the terminological system. It analyses the interaction between native Ukrainian vocabulary and borrowings from other languages, providing historical examples of term formation and the linguistic adaptation of specialised terminology. The paper substantiates the need for a comprehensive approach to terminological standardisation that integrates an analysis of historical usage, adherence to the norms of standard Ukrainian, and conceptual precision.

Keywords: veterinary terminology; Ukrainian language; term formation; terminological elements; terminology standardisation; international nomenclature.

Альберта Даніелова Сабева
Державний біотехнологічний університет, Харків, Україна
ORCID iD: 0009-0007-8351-2843
Науковий керівник: **Олена Тихоненко**
Державний біотехнологічний університет, Харків, Україна

ВЕТЕРИНАРНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТОК ТА СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. У роботі розглянуто основні етапи формування української ветеринарної термінології, зокрема роль наукових установ, фахового словникарства й суспільно-історичних чинників у розвитку терміносистеми. Проаналізована взаємодія питомої української лексики з іншомовними запозиченнями, наведено історичні приклади термінотворення й особливості мовного освоєння фахових назв. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до термінологічного унормування, що поєднує аналіз історичного вживання, відповідність нормам української літературної мови та понятєву точність.

Ключові слова: ветеринарна термінологія; українська мова; термінотворення; терміноелементи; термінологічне унормування; міжнародна номенклатура.

Ветеринарна термінологія є основою точного позначення фахових понять, систематизації наукових знань і професійного обміну інформацією про здоров’я тварин, діагностику, лікування та профілактику захворювань. Її формування пов’язане як із розвитком ветеринарної науки, так і з утвердженням української мови у фаховій освіті та професійній практиці. Розширення міжнародної наукової співпраці й упровадження електронної документації актуалізують потребу в узгодженні терміновживання, що передбачає понятєву точність, відповідність нормам української мови та співвіднесеність із міжнародною термінологією.

Дотримання цих вимог потребує урахування різних джерел формування української ветеринарної термінології, яка поєднує питому лексику, греко-латинські терміноелементи та запозичення з інших мов. Її впорядкування потребує розмежування мовної варіантності, перекладацької неузгодженості та відмінностей між самими поняттями. Тому вибір рекомендованої назви має враховувати не лише її походження, а й зміст, системні зв'язки та сферу застосування.

Мета дослідження – узагальнити основні механізми формування української ветеринарної термінології, окреслити сучасні проблеми її унормування та обґрунтувати принципи розвитку фахових термінологічних ресурсів.

Було проведено огляд наукових публікацій, відібраних за їхньою відповідністю питанням історії ветеринарної лексики, термінографії, перекладу клінічних термінів і словотвірного унормування української мови. Джерельну базу доповнено офіційними матеріалами Всесвітньої асоціації ветеринарних анатомів та розробників ветеринарного розширення SNOMED CT. Аналіз зосереджено на історичних особливостях терміновживання, мовних принципах унормування та підходах до організації міжнародних термінологічних ресурсів.

Формування згаданої термінології пов'язане з розвитком ветеринарної галузі, діяльністю наукових установ та укладанням спеціалізованих словників. Так, О.С.Шутак і Т.В.Череповська розглядають історію ветеринарної термінографії в контексті суспільно-політичних змін і перебування українських земель у складі різних держав [5]. Наприклад, розвиток української ветеринарної термінографії ілюструє "Німецько-український зооветеринарний словник" (1998), який охоплював приблизно 17 тисяч фахових одиниць [5]. Такий підхід дає змогу простежити вплив історичних обставин на послідовність і наступність термінологічної роботи. При цьому важливо розмежовувати розвиток ветеринарної науки на території України та формування її української терміносистеми, адже наукові дослідження й підготовка фахівців у різні періоди здійснювалися різними мовами.

Важливим етапом систематичного опрацювання української ветеринарної термінології стали 1920-ті роки, коли у складі сільськогосподарського відділу Інституту української наукової мови діяла ветеринарно-зоотехнічна секція [5]. Подальші політичні обмеження та зміни мовної політики перешкоджали продовженню цієї роботи й збереженню її здобутків. Сьогодні аналіз історичних джерел дає змогу простежити попередні підходи до творення фахових назв та оцінити можливості їх використання в сучасній термінології. Водночас повернення таких назв до професійного вжитку потребує перевірки їхньої відповідності актуальним науковим поняттям і нормам української мови.

Конкретні приклади тогочасних термінотворчих практик наведено в дослідженні М.В.Дмитрука, присвяченому українській ветеринарній лексиці початку XX століття. У проаналізованому авторкою посібнику А. Моспанюка "Чим і як лікувати господарські тварини в наглих випадках" (1932) зафіксовано назви "інгаляція (вдихування)", "відзаражування (дезінфекція)", "тепломір

(термометр)" [3]. Показовими є також історичні назви "глявберська сіль", "масті", "трокар", яким у пізнішій ветеринарній термінології відповідають "глауберова сіль", "мазі", "троакар" [3]. Паралельне подання міжнародних найменувань та українських відповідників відображає пошук способів поєднання фахової точності зі зрозумілістю викладу. Для сучасної термінологічної роботи такі матеріали становлять джерело можливих відповідників, доцільність використання яких слід оцінювати з урахуванням змін у значенні, мовній нормі та професійному вживанні.

Т.В.Немова та М.І.Личук розглядають греко-латинські компоненти як підґрунтя клінічної ветеринарної термінології, аналізують структурні особливості термінів і способи їх відтворення в англо-українському перекладі [4]. Повторювані терміноелементи допомагають співвідносити назву з певним органом, процесом або патологічною зміною. Наприклад, у терміні "періостит" суфікс -itis вказує на запалення, тоді як складна назва "оваріогістеректомія" поєднує компоненти, що позначають яєчники, матку та їх хірургічне видалення [4]. Однак для точного розуміння терміна аналіз його складників необхідно доповнювати визначенням відповідного поняття та урахуванням контексту вживання.

Окрім структури й значення терміна, важливо враховувати шляхи його входження до української мови. Для цього слід розрізняти походження терміноелементів, мову-посередник та особливості мовного освоєння запозиченої назви. Наявність грецького чи латинського компонента не свідчить про безпосереднє запозичення з відповідної класичної мови. Так само словотвірну модель англійського терміна не можна автоматично переносити на українське термінотворення. Освоєння запозиченої назви передбачає її пристосування до українських норм написання, словозміни, творення похідних і сполучуваності з іншими словами.

Під час перекладу першочерговим є встановлення поняття, яке позначає назва у відповідному фаховому контексті. Структурна подібність слів не гарантує тотожності їхніх значень. Дослідження клінічної термінології та абревіатур Т.В.Немової й М.І.Личук актуалізує врахування лексичних і граматичних особливостей перекладу [4]. На цій основі можна оцінити послідовність перевірки відповідника: визначення поняття, пошук засвідченої української назви, зіставлення дефініцій та оцінювання доречності терміна у фаховому тексті.

Прикладом міжнародного узгодження фахових назв є анатомічна, гістологічна та ембріологічна номенклатури, представлені Всесвітньою асоціацією ветеринарних анатомів. У Nomina Histologica Veterinaria латинські назви подано разом з англійськими відповідниками [2]. Наприклад, латинським назвам Epithelium simplex squamosum, Hepatocytus і Cholangiocytus відповідають англійські simple squamous epithelium, hepatocyte та cholangiocyte [2]. Такий підхід може слугувати орієнтиром для укладання українських термінологічних словників, у яких національні назви співвідносяться з міжнародною

номенклатурою. Водночас добір українського відповідника потребує перевірки його поняттєвої точності та відповідності нормам української літературної мови.

Цифровізація доповнює ці вимоги необхідністю узгодженого представлення понять у фахових даних. Ветеринарне розширення SNOMED CT містить спеціалізований зміст для ветеринарної документації та досліджень. Розробники наголошують на необхідності ветеринарної експертизи під час його створення й редагування [1]. Отже, термінологічний ресурс для цифрового використання має забезпечувати зв'язок назви з визначеним поняттям. Наведений міжнародний досвід розглядаємо як орієнтир для українських розробок, а не як свідчення наявності перевіреної української версії цієї системи.

На основі розглянутих джерел можна оцінити ветеринарні терміни за трьома взаємопов'язаними аспектами: історико-лексикографічним, мовнонормативним і поняттєвим. Такий підхід передбачає з'ясування історії вживання назви та змін її значення, перевірку відповідності нормам української мови й визначення того, наскільки точно вона позначає сучасне фахове поняття. Для практичного застосування цього підходу словникова стаття має містити визначення поняття, міжнародний відповідник, приклад уживання та посилання на джерело. За наявності кількох варіантів назви доцільно вказувати їхній статус і сферу застосування, а також обґрунтовувати вибір рекомендованої форми.

Формування української ветеринарної термінології відбувалося через поєднання власних мовних ресурсів і міжнародних терміноелементів під впливом суспільно-історичних умов розвитку науки та освіти. Її сучасне впорядкування потребує комплексного оцінювання історії вживання назви, відповідності мовній нормі та точності позначення фахового поняття. Жоден із цих критеріїв окремо не дає достатніх підстав для вибору рекомендованого терміна. Перспективним напрямом є укладання українських термінологічних ресурсів із чіткими визначеннями, підтвердженими джерелами міжнародними відповідниками та поясненням статусу варіантних назв. Така робота потребує співпраці мовознавців і ветеринарних фахівців.

REFERENCES / СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Veterinary Terminology & Standards. Veterinary Extension of SNOMED CT. Virginia-Maryland College of Veterinary Medicine, Virginia Tech. URL: https://vtsl.vetmed.vt.edu/extension/

2. World Association of Veterinary Anatomists. Documents and publications of WAVA. URL: https://www.wava-amav.org/wava-documents.html

3. Дмитрук М. В. Українська ветеринарна лексика 20-30-х років XX ст. Культура народов Причерноморья. 2006. С.97-99. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/0fec7d84-5a09-4c27-af4d-79a1ace6cc15/content

4. Немова Т. В., Личук М. І. Клінічна ветеринарна термінологія: особливості формування і труднощі перекладу. Міжнародний філологічний часопис. 2022. Т.13, №2. С.5-14. URL: https://philologicalscience.com.ua/en/journals/tom-7-2-2022/klinichna-veterinarna-terminologiya-osoblivosti-formuvannya-i-trudnoshchi-perekladu

5. Шутак О. С., Череповська Т. В. Деякі зауваги до історії укладання словників ветеринарної термінології. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологія". 2023. Вип. 19(87). С.72-78. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/en/article/view/3932/3579